

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА
НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ
ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Виконала студентка: _____ 2 _____ курсу _____
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка
спеціальність 231 Соціальна робота
(шифр і назва спеціальності)

Чумаченко В. В.

(ініціали та прізвище)

Керівник старший викладач кафедри соціальної роботи,
к. пед. н. Червоненко К. С.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент завідувач кафедри соціології та соціальної
роботи Класичного приватного університету,
професор, д. соц. н. Катаєв С. Л.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Соціалізація молодших школярів з особливими освітніми потребами засобами ігрової діяльності»: 101 с., 4 рис., 12 табл., 53 джерела, 3 додатки.

Об'єктом дослідження є соціалізація молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Предметом дослідження є процес соціалізації молодших школярів з особливими освітніми потребами в процесі ігрової діяльності.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати і перевірити ефективність циклу ігрових занять, спрямованих на соціалізацію молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Методи дослідження: теоретичні – вивчення й аналіз літературних джерел, узагальнення та систематизація психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження; емпіричні – констатувальний та формувальний експерименти; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

У роботі розглядається система підвищення рівня соціалізованості молодших школярів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища через впровадження циклу ігрових занять. Розглянуто основні поняття, визначено рівні соціалізованості, обґрунтовано застосування засобів ігрової діяльності у підвищенні рівня соціалізованості молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Практична значущість дослідження полягає у розробці та експериментальній перевірці циклу ігрових занять, спрямованих на соціалізацію молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Результати дослідження пройшли апробацію на Міжнародній науково-практичній конференції та Міжнародному конгресі зі спеціальної педагогіки та психології.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ, СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ООП, УЧНІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ, ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ.

ВСТУП

Актуальною проблемою українського демократичного суспільства виступає організація процесу навчання та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, молодших школярів, для яких у початковій школі змінюється соціальна ситуація розвитку та розпочинається новий етап особистісного становлення.

Молодші школярі з особливими освітніми потребами вимагають особливого підходу у вихованні та навчанні, що зумовлено особливостями їх розвитку. Такі діти мають проблеми у спілкуванні з оточуючими та однолітками, труднощі в освоєнні навколишнього світу, що призводить до страху, тривожності, розгубленості. Часто навколишній світ здається їм небезпечним та ворожим, що призводить до виникнення різноманітних проблем в поведінці.

Соціалізація для молодших школярів з особливими освітніми потребами виступає певним вмінням «увійти» в суспільство та з одного боку, пристосуватися до актуальних запитів соціуму, з іншого – створити умови для власного зростання і розвитку.

Характеристика процесу соціалізації як системи, розробка основ її теорії, соціально-педагогічних витоків здійснено у працях І. Зверевої, А. Капської, Л. Коваль, М. Лукашевича, Т. Кравченка, Ю. Возна, В. Ільїна, І. Огороднікова, С. Фудруй, І. Рогальська, С. Харченка, І. Печенко, Н. Лавриченко.

Дослідженню проблем навчання та виховання дітей з особливими потребами присвячені праці вітчизняних та зарубіжних науковців: Ю. Василькової, А. Колупаєвої, Т. Ілляшенко, Л. Шипіциної та ін.

Соціалізація молодших школярів з особливими освітніми потребами здійснюється в процесі різних видів дитячої діяльності, в тому числі, ігровій. Відомо, що ігрова діяльність залишається провідною у формуванні особистості молодших школярів з особливими освітніми потребами, оскільки гра виступає

природним видом діяльності, спрямованим на формування у дитини навичок соціальної поведінки, соціального досвіду, розвиток творчої активності, допитливості, самостійності, ініціативності.

Теоретичні основи педагогіки і психології гри були закладені К. Ушинським, Г. Плехановим, С. Рубінштейном, Л. Виготським, Н. Крупською, О. Леонтьєвим, Д. Ельконіним, А. Макаренком, Ф. Фрадкіною, Р. Жуковською, Д. Менджерницькою, Ю. Азаровим, В. Мухіною, О. Газманом. Значення гри для ефективного виховання досліджували Н. Анікеева, З. Богуславська, М. Зотєєва, Є. Смирнова.

Проблему використання гри як засобу соціалізації дітей молодшого шкільного віку досліджували Л. Виготський, О. Гріднева, Д. Ельконін, К. Гросс, Г. Тарасенко.

У грі активно формується особистість дитини. Колективна форма гри дозволяє молодшим школярам з особливими освітніми потребами відчутти себе важливим членом дитячого колективу, потоваришувати, спільно досягти мети гри, стати переможцем, навчитися нести відповідальність за спільну справу, сформувати соціальну роль «ми», оцінити діяльність товаришів і свої власні. Гра дозволяє згуртувати дитячий колектив та сприяє його розвитку.

Актуальність розглянутої проблематики визначила вибір теми магістерської роботи у такій редакції: «Соціалізація молодших школярів з особливими освітніми потребами засобами ігрової діяльності».

Об'єкт дослідження: соціалізація молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Предмет дослідження: процес соціалізації молодших школярів з особливими освітніми потребами в процесі ігрової діяльності.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати і перевірити ефективність циклу ігрових занять, спрямованих на соціалізацію молодших школярів з особливими освітніми потребами.

На основі мети та гіпотези були визначені такі **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми соціалізації молодших школярів з особливими освітніми потребами в процесі ігрової діяльності.

2. Дослідити рівень соціалізованості молодших школярів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища.

3. Розробити і впровадити цикл ігрових занять, спрямований на соціалізацію молодших школярів з особливими освітніми потребами.

4. Перевірити ефективність впровадженого циклу ігрових занять, спрямованого на соціалізацію молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

– теоретичні: вивчення й аналіз літературних джерел, узагальнення та систематизація психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження;

– емпіричні: констатувальний та формувальний експерименти; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають: діяльнісний підхід (Л. Виготський, О. Леонт'єв, М. Лісіна та ін.); особистісно орієнтований підхід (І. Бех, С. Гончаренко, В. Рибалка, І. Якиманська); підходи до соціалізації та соціального розвитку особистості (І. Звер'єва, А. Капська, Л. Коваль, М. Лукашевич, В. Слюсаренко, Ю. Сичова,); положення щодо виховання дітей з особливими освітніми потребами (вітчизняні вчені – Е. Мастюкова, А. Московкіна, зарубіжні вчені – Девід Рубейн та Стів Хайнес); ігрові технології як засіб соціалізації дітей (Л. Виготський, О. Гріднева, Д. Ельконін, К. Гросс, Г. Тарасенко).

Практична значущість дослідження полягає у розробці та експериментальній перевірці циклу ігрових занять, спрямованих на соціалізацію молодших школярів з особливими освітніми потребами; запропоновані дослідження можуть бути використані соціальними педагогами, вчителями, батьками у роботі з молодшими школярами з особливими освітніми потребами.

Експериментальною базою дослідження визначено Запорізьку початкову школу «Гармонія – плюс» Запорізької міської ради (учні 2-А та 2-Б класу).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися та обговорювалися на I Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у Міжнародний науково-інноваційний простір» (Запоріжжя, 2020), VI Міжнародному конгресі зі спеціальної педагогіки та психології «Особливі діти»: освіта і соціалізація» (Запоріжжя, 2020).

Публікації.

Чумаченко В. В. Соціалізація молодших школярів засобами ігрової діяльності. «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір»: збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (14 травня 2020 року, м. Запоріжжя) / За заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020. С. 443–444.

Чумаченко В. В. Особливості соціалізації молодших школярів з особливими освітніми потребами. Особливі діти: освіта і соціалізація: збірник тез доповідей VI Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології (Київ-Запоріжжя, 1-2 жовтня 2020 р.). Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020. С. 135–136.

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг магістерської роботи 101 сторінка. Додатки викладено на 37 сторінках. Список використаної літератури складає 53 джерела.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети та завдань магістерської роботи нами було зроблено наступні висновки:

1. Проаналізовано психологічну та соціально-педагогічну літературу з проблеми соціалізації молодших школярів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища.

Поняття «соціалізація» визначається як процес і результат засвоєння і активного відтворення індивідом соціального досвіду і, перш за все, системи соціальних ролей. Соціалізація реалізується в спілкуванні і діяльності на різних вікових етапах. Важливими інститутами соціалізації виступає сім'я і школа.

Соціалізація молодших школярів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища спрямована на формування їх здатності орієнтуватися в навколишньому світі, дотримуючись відповідних правил і норм поведінки, що, в майбутньому, буде визначати їх успішність у житті в цілому.

Важливою умовою соціалізації молодших школярів з особливими освітніми потребами виступає їх залучення до дитячого колективу, спільної організованої діяльності, яка дозволить набути соціального досвіду ефективної взаємодії. Молодші школярі з особливими освітніми потребами повинні навчитися жити і взаємодіяти в соціумі.

Ігрова діяльність виступає одним із ефективних засобів соціалізації, що спрямований на формування здатності відтворювати життя дорослих, усвідомлювати та оволодівати різними соціальними ролями, оволодівати соціальним досвідом ефективної взаємодії з оточуючими.

2. Досліджено рівень соціалізованості молодших школярів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища за методиками: «Моніторинг соціалізації особистості учня» (М. Рожкова) та «Методика комплексного вивчення самооцінки й ціннісних орієнтацій учнів молодшого шкільного віку» (А. Реана). Визначено критерії (поведінковий та особистісно-ціннісний), показники (адаптованість, активність, самооцінка, сформованість

ціннісних орієнтацій) і описані рівні (високий, середній та низький) сформованості соціалізованості молодших школярів в умовах інклюзивного середовища. Результати констатувального експерименту показали, що в експериментальній групі у респондентів переважає низький та середній рівні соціалізованості, що свідчить про необхідність впровадження циклу ігрових занять, спрямованих на підвищення рівня соціалізованості молодших школярів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища.

3. Розроблено цикл ігрових занять, спрямований на підвищення рівня соціалізованості молодших школярів, зокрема, молодших школярів з особливими освітніми потребами, в умовах інклюзивного середовища. Запропоновані заняття було реалізовано протягом жовтня-листопада 2020 року з 25 учнями 2-А класу Запорізької початкової школи «Гармонія-плюс» Запорізької міської ради. У процесі впровадження занять було виділено три етапи: початковий (визначення рівнів соціалізованості), основний (реалізація практичної частини циклу занять) та заключний (повторна діагностика). Цикл складався з 20 занять, на яких активно використовувалися різноманітні ігри, ігрові вправи та ігрові елементи. Заняття проводилися у груповій формі 2-3 рази на тиждень. Кожне заняття складалося з початкового, основного та заключного етапів. Початковий етап передбачав повідомлення теми та завдань заняття, актуалізації знань учнів. Основний етап передбачав теоретичний та практичний компоненти, представлені в ігрових формах. На заключному етапі обов'язково підводилися підсумки.

4. Ефективність впровадженого циклу ігрових занять було досліджено через повторне діагностування.

В експериментальній групі відбулися наступні зміни в рівнях соціалізованості молодших школярів *за поведінковим критерієм*: кількість респондентів з низьким рівнем знизилася на 12 % (з 44 % до 32 %); з середнім збільшилася на 8 % (з 36 % до 44 %); з високим збільшилася на 4 % (з 20 % до 24 %). В контрольній групі змін майже не виявлено.

В експериментальній групі відбулися наступні зміни в рівнях

соціалізованості молодших школярів за *особистісно-ціннісним критерієм*: кількість респондентів з низьким рівнем зменшилася на 14 % (з 40 % до 24 %); з середнім рівнем збільшилася на 12 % (з 40 % до 52 %); з високим рівнем збільшилася на 4 % (з 20 % до 24 %). Результати дослідження учасників контрольної групи майже не змінилися.

Таким чином, отримані результати засвідчили ефективність впровадженого циклу ігрових занять, спрямованого на підвищення рівня соціалізованості молодших школярів, зокрема, молодших школярів з особливими освітніми потребами, в умовах інклюзивного середовища.

Отже, завдання дослідження виконані, мета магістерської роботи досягнута. Перспективи подальшої роботи вбачаємо у вдосконаленні засобів підвищення соціалізації молодших школярів в умовах інклюзивного середовища.